

ნათელა მაღლაკელიძე*ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტი***მულტილინგვური ბანათლება და მშობლიური ენის
სწავლების მეთოდობა****აბსტრაქტი**

სტატიაში განხილულია ენის სწავლების მეთოდთა უნიფიკაციის ის შემთხვევები, რომლებსაც ადგილი აქვს მულტილინგვურ სკოლაში. მისი მიზანია, გააშუქოს, თუ რა გავლენას ახდენს უცხო ენების მეთოდობა მშობლიური ენის მეთოდობაზე, რამდენად მისაღებია მშობლიური ენის სწავლებისათვის ის ახალი სტრატეგიები, რომლებიც უცხო ენების სწავლებაში გამოიყენება დღეს.

უცხო ენების მეთოდოლოგიის გავლენა ყველაზე საგრძნობია წერა-კითხვის სწავლების მეთოდების შერჩევისას. „ამერიკულ“ (იგივე “სიტყვათხედის”, ანუ “მთლიან სიტყვათა”) მეთოდს ანალიზურ მეთოდთა რიგს მიაკუთვნებენ. ქართული ძირითადად ფონეტიკური დაწერილობის ენაა, აქ იმდენი ასოა, რამდენიც ბგერა და იმდენი ბგერა, რამდენიც - ასო. სიტყვა ისევე იწერება (უმნიშვნელო გამონაკლისების გარდა) როგორც წარმოითქმის. სწორედ ამიტომაც ი. გოგებაშვილმა თავის “დედა ენაში” წერა-კითხვის სწავლებისას ბგერით ანალიზურ-სინთეზურ მეთოდს მისცა უპირატესობა, რადგანაც იგი სრულად შეესაბამება ქართულის, როგორც ფონეტიკური დაწერილობის ენის, თავისებურებასა და სპეციფიკას.

დღეს კვლავ გაჩნდა ცდები ქართულ სინამდვილეში „ამერიკული“ მეთოდის ბრმად გადმოტანისა, თუმცა იგი არ შეეფერება ქართული ენის, როგორც ფონეტიკური დაწერილობის ენის, სპეციფიკას; უფრო მეტიც – ეწინააღმდეგება მას.

მულტილინგვური სკოლა მშობლიური ენის სწავლებასაც გულისხმობს; უფრო მეტიც – მშობლიური ენა არის ის ენა, რომელსაც ეფუძნება მომავალი თაო-

ბის განათლება და სულიერი ფორმირება.

ქართული ენა ქართულ სკოლაში არა ერთ-ერთი საგანია, არამედ სხვა საგანთა სწავლების

საფუძველიც. სტატიის მიზანი ამჟღერად სრულიადაც არ გახლავთ იმაზე საუბარი, თუ რა მდგომარეობაა ამ მხრივ დღეს სკოლაში, ან რა ფუნქცია ეკისრება მშობლიურ ენას პიროვნების აღზრდისა და განათლების საქმეში (ეს ცალკე სტატიების თემაა); ჩვენ დღეს გვინდა ვისაუბროთ ერთ კონკრეტულ საკითხზე - რა გავლენას ახდენს ენების სწავლების მეთოდთა უნიფიცირება მშობლიური ენის მეთოდოლოგიაზე; რამდენად მისაღებია მშობლიური ენის სწავლებისათვის ის ახალი სტრატეგიები, რომლებიც ხშირ შემთხვევაში უკრიტიკოდ გადმოგვაქვს საზღვარგარეთის ქვეყნებიდან ისე, რომ არ ვითვალისწინებთ ორ ძირითად ფაქტორს: ა) მშობლიური ენის რაობასა და მნიშვნელობას პიროვნების ფორმირებისას და ბ) მშობლიური ენის (ქართულის) სპეციფიკასა და ლინგვისტურ თავისებურებებს.

ქართული სკოლა თავისი არსით ყოველთვის მულტილინგუური იყო. საკმარისია, გავიხსენოთ იყალთოსა და გელათის აკადემიები, სადაც მშობლიურ ენასთან ერთად დიდი ყურადღება ეთმობოდა უცხო ენების სწავლებასაც – ბერძნულსა და ლათინურს. ჩვენი დიდებული ერისკაცების ცხოვრების აღწერისას კი ბიოგრაფები ყოველთვის ხაზს უსვამდნენ მათ მიერ უცხო ენების მაღალ დონეზე ფლობას.

უცხო ენების სწავლებას განუზომლად დიდი მნიშვნელობა ენიჭება დღეს და ამაზე არავინ დავობს. მაგრამ ისმის საკითხი: **შეიძლება, ეს მეთოდები, რომლებიც გამართლებულია და მისაღები უცხო ენების სწავლებისას, ბრმად მოვარგოთ მშობლიურ ენასაც?!**

რატომღაც ხშირად გვავიწყდება, რომ მშობლიური ენა პირველ რიგში აზროვნების ენაა და არა მხოლოდ ძირითადი სამეტყველო კომპეტენციები – კითხვა, წერა, მოსმენა და ლაპარაკი. არადა, დღეს აქცენტი მშობლიური ენის სწავლებისასაც ამ ოთხ ძირითად კომპონენტზე გახლავთ გადატანილი. არ არის გათვალისწინებული ის ფაქტი, რომ უცხო ენისაგან განსხვავებით მშობლიურ ენას არ სჭირდება საგანგებო შესწავლა, მას ბუნება მზამზარეულად ახვედრებს ბავშვს. როგორც დ. უზნაძე აღნიშნავს, “4-5 თუ არა, 7-8 წლის ბავშვი მაინც პრინციპულად დაუფლებულია სამშობლო ენას... ამიერიდან მისი ენის განვითარება მხოლოდ რაოდენობრივ ზრდას განიცდის...” (უზნაძე, 2003, გვ. 592). “სკოლაში მისულმა 6 წლის ბავშვმა ეს ენა ხშირად იმაზე კარგად იცის, ვიდრე თვით ლინგვისტიკაში გაწაფულ მასწავლებელს შეეძლება მას აუხსნას” (რამიშვილი, 2000, გვ. 28).

ვფიქრობთ, მშობლიური ენის სისტემური გრამატიკის სწავლებაზე უარის თქმა და მისი ოდენ ფუნქციონალურ გრამატიკამდე დაყვანა იმ მოტივით, რომ მისი ცოდნა ბავშვს მშობლიურ ენაზე ლაპარაკისას არ სჭირდება და იგი მხოლოდ უცხო ენის შესწავლისას არის აუცილებელი – არ არის მიზანშეწონილი. გავიხსენოთ დ. უზნაძის სიტყვები: “მან (საუბარია 7 წლის ბავშვზე) ლაპარაკი იცის და ლაპარაკში თავისი ენის მორფოლოგიასაც ფლობს, სინტაქსსაც და სემანტოლოგიასაც... მაგრამ ამის შესახებ თვითონ ბავშვმა არაფერი იცის, საჭიროა მათი ობიექტივაცია და გაცნობიერება... და აი აქ სკოლა დახმარებას უწევს: იგი გრამატიკას ასწავლის მას და ამით იგი ენობრივი განვითარების ახალ საფეხურზე აჰყავს... მეტყველების ფორმა ცნობიერი ხდება (უზნაძე, გვ. 593). მაშასადამე, როდესაც ჩვენ მშობლიური ენის გრამატიკის სწავლებაზე ვამბობთ უარს, ამით ხელს ვუშლით მეტყველების ფორმის გაცნობიერებასა და ენობრივი განვითარების ახალ საფეხურზე ბავშვის ასვლას.

უცხო ენების მეთოდოლოგიის გავლენა კიდევ უფრო საგრძნობია წერა-კითხვის სწავლების მეთოდების შერჩევისას. წერა-კითხვის სწავლების ისტორიაში გამოყენებულ ყველა მეთოდს პირობითად

სამ ჯგუფში აერთიანებენ: ა) ანალიზურ, ბ) სინთეზურ და გ) ანალიზურ-სინთეზურში. “ამერიკულ” (იგივე “სიტყვათხედვის”, ანუ “მთლიან სიტყვათა”) მეთოდს ანალიზურ მეთოდთა რიგს მიაკუთვნებენ (რამიშვილი, 1967, გვ. 68).

ეს მეთოდი საფრანგეთში წარმოიშვა. ამ მეთოდით წერა-კითხვის შესწავლისას ძირითადი საანალიზო ერთეული არის არა ასო (ან მარცვალი), არამედ სიტყვა მთლიანად. ამიტომ მას იყენებენ იმ ენებში, სადაც წარმოთქმა და წერა, ასო და ბგერა ერთმანეთს არ ემთხვევა. იმისათვის, რომ მოსწავლემ ამ ენებზე სიტყვის მართლწარმოთქმა და მართლწერა ისწავლოს, საჭიროა მთლიანი სიტყვის გრაფიკული სახის დამახსოვრება, დახეპირება როგორც მხედველობით, ისე წარმოთქმით, მოსმენითა და წერით. დახეპირების გარეშე ამ ენებზე მეტყველი ბავშვი სწორად ვერ წერს იმ ასოთა კომბინაციას, რომელსაც სულ სხვა ვერბალური სახე აქვს. სწორედ ამიტომაც არის ეს მეთოდი გავრცელებული ევროპასა და ამერიკაში, ამიტომაც არის აგებული ამ პრინციპით **ინგლისური, ფრანგული, გერმანული, ბერძნული, თურქული, ესპანური...** ანბანის სახელმძღვანელოები.

ქართული კი, როგორც ცნობილია, ძირითადად **ფონეტიკური**

დაწერილობის ენაა, აქ იმდენი ასოა, რამდენიც ბგერა და იმდენი ბგერა, რამდენიც – ასო. სიტყვა ისევე იწერება (უმნიშვნელო გამო-ნაკლისების გარდა) როგორც წარ-მოითქმის. სწორედ ამიტომაც ი. გოგებაშვილმა თავის “დედა ენაში” წერა-კითხვის სწავლებისას **ბგერით ანალიზურ-სინთეზურ მეთოდს** მის-ცა უპირატესობა, რადგანაც იგი სრულად შეესაბამება ქართულის, როგორც ფონეტიკური დაწერილობის ენის, თავისებურებასა და სპე-ციფიკას.

უნდა აღინიშნოს, რომ ამ მე-თოდით ქართველი ბავშვები სრუ-ლიად უმტკივნეულოდ, საკმაოდ მოკლე დროში სწავლობენ წერა-კითხვას, ამას ადასტურებს ჩვენი სკოლის მრავალწლიანი გამოცდი-ლება (შეგახსენებთ, რომ ამ მეთო-დით შედგენილი ი. გოგებაშვილის “დედა ენა” 1876 წელს დაიბეჭდა და ამის შემდეგ მას ალტერნატივა ფაქტიურად არ ჰქონია). ამიტომ თითქოს არ უნდა იყოს მისი სხვა მეთოდით, განსაკუთრებით კი “ამე-რიკული” მეთოდით ჩანაცვლების საჭიროება; მიუხედავად ამისა, დღეს მაინც გვიხდება ამაზე საუ-ბარი, რადგანაც მომრავლდა უც-ხოური ენების მიბაძვით შედგენილი ანბანის სახელმძღვანელოები.

გასული საუკუნის 20-30-იან წლებში გაუქმდა ქართველი განმა-ნათლებლების მიერ დიდი რუდუნე-

ბითა და ძალისხმევით შექმნილი ეროვნული დაწყებითი სკოლა, ხო-ლო ახალი – საბჭოური – ჯერ კი-დეც არ იყო ჩამოყალიბებული. ის-იც უნდა ითქვას, რომ ამ პერიოდის (1920-1930-იანი წლების) ანბანის სახელმძღვანელოებზე ბევრი არა-ფერია ცნობილი. ვიცით მხოლოდ ის, რომ ი. გოგებაშვილის “დედა ენას” მაინცდამაინც აღარ სწყა-ლობდნენ – ის მხოლოდ 1925 წლამდე გამოიცემოდა. ამ დროიდან კი, უცხოურის მიბაძვით, სკოლაში მონდომებით ამკვიდრებდნენ ქარ-თული ენისათვის შეუსაბამო და უსარგებლო მეთოდებს, მათ შორის “**ამერიკულსაც**”, მხოლოდ იმ მიზე-ზით, რომ იგი უცხოური (ამდენად, ახალი და პროგრესული) იყო.

სწორედ ამის გამო (და უფრო მეტად კი იმიტომ, რომ ამ მეთოდს იმ დროისათვის მეტად მაპროვოცი-რებელი სახელი – “**ამერიკულიც**” – ერქვა), დაიწყო ამ მეთოდის დამკ-ვიდრება ქართული წერა-კითხვის სწავლებაში. იგი მეცნიერული შეს-წავლისა და დასაბუთების გარეშე დანერგეს ქართულ სკოლაში. ჩვენ ვერ მივაკვლიეთ სპეციალურ სამ-თავრობო დადგენილებებს ამ მე-თოდის გამოყენების შესახებ, თუმ-ცა იგი, ალბათ, აუცილებლად არ-სებობდა, რამდენადაც ამ მეთოდს პოპულარიზაციას უწევდნენ და იყენებდნენ არა მხოლოდ საქართ-ველოში, არამედ ყველა საბჭოთა

რესპუბლიკაში. ერთი სიტყვით, ეს იყო საბჭოეთში ამ მეთოდის “აყვავების” წლები.

20-იან წლებში ანბანის რამდენიმე სახელმძღვანელო შეიქმნა ამ მეთოდზე დაყრდნობით. ესენია: 1. 1926 წელს – ვ. ძიძიგურისა და ა. გვახარიას “პირველი წიგნი”; 2. 1927 წელს – ნ. ბოცვაძისა და ე. ბურჯანაძის “ახალი წიგნი”; 3. 1928 წელს – ტ. ზაალიშვილის “ვისწავლოთ”; 4. 1933 წელს – პ. ჭანიშვილის “შრომა და ცოდნა”...

სახელმძღვანელოების ანალიზიდან ჩანს, რომ ვერც ერთი ავტორი ვერ ახერხებდა ამ მეთოდის “სუფთა” სახით გამოყენებას. იძულებულნი იყვნენ ანგარიში გაეწიათ ქართული ენის ბუნებისათვის, ასევე – უკვე დამკვიდრებული ტრადიციისათვის. მოგვიანებით კი თითქმის ყველა ეს ავტორი მიუბრუნდა სწავლების ტრადიციულ გზას.

აღსანიშნავია, რომ არც ერთ ამ სახელმძღვანელოს არ ეწოდება “დედაენა”, რამდენადაც ავტორებს შეგნებული ჰქონდათ, რომ მათ სახელმძღვანელოებს ი. გოგებაშვილის ამ წიგნთან არაფერი აკავშირებდა, გარდა ტრადიციული “აი ია“-სი. დღეს ეს სახელმძღვანელოები არავის ახსოვს, რადგან მათ ვერ შეასრულეს თავიანთი მთავარი ფუნქცია - წერა-კითხვა ესწავლე-

ბინათ ქართველი ბავშვისთვის. სწორედ ამიტომ იყო, რომ 40-იანი წლებიდან სკოლა მასობრივად დაუბრუნდა ჯერ ი. გოგებაშვილის “დედა ენას”, შემდეგ კი ამ წიგნის მიხედვით შედგენილ ნ. ბოცვაძისა და ეკ. ბურჯანაძის “დედაენას” (1944 წ.).

ჩვენ წარსულის მოხმობა მხოლოდ იმიტომ დაგვჭირდა, რომ გვეჩვენებინა – ზოგიერთი ის “სიახლე”, რასაც დღეს უცხო ენების მიმბაძველობით ხელაღებით ვნერგავთ მშობლიური ენის სწავლებისას, ჩვენთვის კარგად დავიწყებული ძველია, რომელსაც ისტორიამ უკვე მიუჩინა თავისი ადგილი და მისი ხელახლა გამოცდა მოსწავლეებზე ნამდვილად არ არის საჭირო.

ჩემი წერილი კი მინდა დავასრულო ჩვენი საყვარელი კლასიკოსის ი. გოგებაშვილის სიტყვებით: *”მხოლოდ მტერს შეუძლია ურჩიოს ქართველებს: შეაქციეთ ზურგი უცხო ენებს და დარჩით მარტო დედაენის ამარაო... ისწავლეთ რაც შეიძლება ღრმად და ზედმიწევნით ევროპული ენები, მაგრამ არასდროს არ დაივიწყოთ, რომ ყოველი ევროპელი ჯერ საფუძვლიანად ითვისებს თავის მშობლიურ ენას და შემდეგ შეუდგება უცხო ენების შესწავლას”*. (გოგებაშვილი, 1973, გვ. 187).

გამოყენებული ლიტერატურა

- გოგებაშვილი, 1973 - ი. გოგებაშვილი, ბურჯი ეროვნებისა, რჩეული პედაგოგიური თხზულებანი, თბ., 1973.
- რამიშვილი, 2000 - გ. რამიშვილი, დედაენის თეორია, თბ., 2000.
- რამიშვილი, 2003 - ვ. რამიშვილი, ქართული ენის სწავლების მეთოდოლოგია, თბ. 1967.
- უხნაძე, 2003 - დ. უხნაძე, ბავშვის ფსიქოლოგია, თბ. 2003.

Natela Maghlakelidze

Ilia Chavchavadze State University, Faculty of Science and Art

Multilingual School and Native Language Teaching Approach

ABSTRACT

The 20s of the previous century for Georgian school were the era of great novelty. This was the period when Soviet school hadn't been formed yet, but it was vividly seen the experiment to create the first system of multilingual education. This is the period of fascination and overstated with foreign methods. This was the only reason why in the process of language teaching wasn't taken into consideration the specificity of these languages and the difference of the English language itself and was being established the American method in teaching writing and reading. We were failed to find out the specific state resolution about the usage of this method, though it was probably existed, as far as it was clear that this method was being adored and popularized and was used not only in Georgia, but in all the post soviet republics. In a word it was in the soviet epoch, the flourishing of this method.

This method was used not only teaching the foreign languages (English, German, French....), but in the teaching process of native languages as well (Russian, Georgian, Armenian, Kyrgystanyan....).

How much was consented and justified the unification of American method in the teaching process of all languages? All the methods in the history of teaching writing and reading are united in three groups. They are the following: a) analytical, b) synthetical, c) analytica-synthetical. "American" method is being belonged to the analytical methods. This method despite to its title was originated in France. According to this method in the process of teaching writing and reading the main analytical unit isn't the letter but the whole word itself. That's why this method is used in the teaching of those languages where the pronunciation and writing don't coincide. In order to study the writing in these languages a school student has to learn the whole graphical unit (a word), a student has to study using visual aids and other skills and abilities: listening, pronunciation and writing. Without studying by heart a child can't write the combination of letters which has got the quite difficult verbal sight. This was the reason why this method was so widely spread in Europe and America. This is the principle why English, French, German, Greek, Turkish, Spanish.... textbooks are constructed.

Georgian language as it is known is mainly a phonetically alphabetical language. Here we have got the same number of sounds and letters. We've got the coincidence in writing and the oral, the word is written as it is pronounced. That's why while writing his "Deda Ena" ("Mother Tongue") Iakob Gogebasvili used analytica-synthetical method while teaching writing and reading as this method totally corresponds to the specificity of Georgian language as phonetically written language. That's the reason why this method was inculcated in the teaching process of Georgian writing and reading (In those days this method had the provocative name "American") and was established in Georgian schools under the scientifically discussed and researched.

Several textbooks were created based on this methods in the 20s. They are the following: 1.1926, V. Dzidziguri and A.Gvakharia-"The First Book"; 2.1927, N.Botsvadze and E.Burjanadze-"The new book"; 3.1928 T.Zaalishvili "Let's study"; 4. 1933 P.Chanishvili "Work and knowledge"...

Today nobody recalls these books. As they didn't fulfill their major aim-teaching writing and reading to Georgian children. This was the reason why from the 40s all schools in Georgia returned to I.Gogebashvili "Deda Ena" ("Mother Tongue") and then to the books (by N.Botsvadze and Ek.Burjanadze "DedaEna") constructed and based on this input.